

ה ג י ג י ם

מאת הרב ירחמיאל אבנרי

לא תמיד נקבעים חיי אדם על פי גדולתו, תכונותיו, רצונותיו ושאיפותיו הנעלות. בלב האדם ובתכונותיו אין קביעות והחלטיות שלפיהן הוא מסוגל לסלול לעצמו את דרך חייו, דרך שתאפשר לו לצעוד בביטחון עלי אדמות. המקום, הזמן והנסיבות אליהם הוא ניקלע, מהווים גורם מכריע להצלחתו, או לכשלונגו, לעלייתו או לירידתו; בכוחם להסיטו מהמסלול שקבע לעצמו ולדחוק את רגליו לסמטאות עקלקלות ולמבוא סתום ללא מוצא. אין אדם בעולם אשר ירצה לעשות טוב ולא יסטה.

דמותו של שאול, חוט של זוהר היה משוך עליה, עדינות ואצילות היוו מהות רוחו. נפש טהורה ללא דופי, נשמה ללא רבב. באופיו: בורת מן הכבוד, בוחל במלכות ומסרב לשלטון „משכמו ולמעלה“ נאמר עליו, ובכל זאת נחבא אל הכלים, ממעט את עצמו ומגמד את קומתו לבל תתבלט. שלטונו משתרע על מרחב לבו ועומק נשמתו, על עולמו הפרטי — עולם טהור וזך. כזאת היתה דמותו של שאול בטרם עלה למלכות.

עליתו של שאול למלכות עמדה בסימן קדרות, אוירה עצובה ליותה אותו מיד עם הכתרתו, העדר שמתהייהתלהבות ציינו מאורע כה נשגב ונפלא בתולדות עם ישראל מאז נזיהה לעם. מועקה עמוקה ואי־רצון בולט, אפפו את טכס המשיחה של שאול המלך: לא דברי ברכה ושבח למלך, ולא מלה טובה של תקוה ועידוד לעתיד האומה השמיע הנביא במעמד כה גורלי לעם ישראל.

עננים כבדים מבשרי סופות שמשו רקע ליסוד מלכות ישראל ואלו באו לידי ביטוי בדבר ה' לשמואל הנביא: „כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלך עליהם“ (שמואל א' ז.ח.); והטפת מוסר של שמואל, שתיאר את שלטון המלכות בצבעים אפורים ובאזהרה חמורה על התוצאות השליליות העשויות לנבוע מריכוז כוח וסמכות בלעדית בידיו של מלך בשר ודם. כאוירא עצובה זו קיבל שאול את שרביט המלכות — כתר בלי כבוד וקס־מלכות בלי משענת.

הקב"ה אישר אמנם את כמיהת העם למלך, אך מבלי להצדיקה ויעד את שאול כמלך הראשון בישראל. מופלא הדבר מאתנו, הרי לפני בוחן כליות ולב, שאין דבר נסתר ממנו, היה גלוי וידוע, שלמרות היותו משכמו ולמעלה (ואולי בגלל זה) עתיד הוא להכשל במשימתו המלכותית. אם כן, מדוע הוציאו מעולמו הפנימי, האישי, השלו והמאושר, מעולם שרצה בו

בכל נימי נפשו, עולם בו מצא את מקומו ויעודו ועתיד היה להישאר בו משכמו ולמעלה עד אחריית ימיו. הלא שאול, במאבקו על גורלו כדי להשאר בלי דופי, נתבא אל הכלים היה. מדוע כפו עליו הר כגיגית להעלות את אישיותו הנעלה על מזבח המלכות. בוור, דרכי ההשגחה מעל להשגתנו הן, ומעבר לבינתנו. בכל זאת, עלינו לנסות להבין, גם אם זה ישאר תמיד רק בגדר נסיון), ללמוד ולתהות על סוד הדברים ופשרם, עד כמה שהבנתנו מגעת.

לאחר שעם ישראל התנחל על אדמתו, בארצו המובטחת על סמך ברית בין הבתרים, הוא מבקש מלך: „והיינו גם אנחנו ככל הגויים“ (שמואל א' ח.כ.). השאיפה לקחת דוגמה מכל הגויים, וללמוד מאורח חייהם, למרות היות העם הזה מובדל ומובחר מהם, קיבל תורת אמת, ונרעד להיות אור לגויים תפנית זו מהווה ירידה וצלילה רוחנית עמוקה, ממעמד מיוחס של מלכות שדי, הפשי מכל עול, למעמד מלכות של עול בשר ודם.

ודאי, בכך לא היה משום חטא ממשי, שכן לא סרו מאמונתם בה' ולא התכחשו לתורתו ואכן, אמר ה' לשמואל: „ועתה שמע בקולם“ (שמואל א' — ח.ט.), אבל עצם בקשה זו הפכה עלבון למעמדם — המעטה עצמית הנובעת מחוסר ביטחון במלך עולם וחקוי לאומות העולם. שתקוהם וגורלם נתונים בידי מלך אביון.

העם לא העריך את מידת החופש והדרור, השלוח והאושוי הגנוזים בו לאדם מידי מלכות שמים. מלכות שאין לה צורך ואיננה מצפה לטובה מאדם. מלכות זו המעניקה ואיננה זקוקה לתמורה, ורק את טובת האדם היא דורשת ורק שלטון עליון זה, הוא היודע את מהותו האמיתי של הטוב.

„אתה יוצרם ואתה יודע יצרם!“ — האדם איננו מסוגל להכיר את עצמו הכרה פנימית יסודית. במהותו הוא מחליף צבעים רוחניים תמידי, לפי מצבים שונים, ודחפים פנימיים ותיצוניים, זאת במיוחד בעת הגיעו לשיא הצלחה ועליה לפיסגת השלטון והתהילה. סתרחות של יהרהר מעוותת את ראייתו. הוא רואה את עצמו (ורק את עצמו) באור של כל כולו זוהר, הכל יכול והכל מבין, וכשהוא מודרך לפי הרגשה מוטעית זו הוא חושף את עצמו לכשלונות ומחדלים.

רק הקב"ה מכיר את חולשותיו של ילוד אשה, רק הוא רואה את אייציבותו, את התווה ובוהו שבפנימיותו. כל שעל שהאדם צועד עליו לפסוח על מלכודות שהיצרים טומנים בדרכו. יהיה זה האדם המוכשר והמושלם ביותר אין דרכו בחייו סלולה ובטוחה. בעקבות הגדלות מתפתחים היצרים ובמירוץ עליתו — מתפקעות חולשותיו.

כך הוא כשהאדם חי לעצמו ובתוך עצמו, כשעליו לשלוט ולשמור רק על עולמו הוא. אך שוגה הדבר ומסוכן יותר כשאדם יוצא מתוך עצמיותו, מגבולותיו האישיים או יותר נכון, כשהוא חותר להצמיד לאישיותו להכניס אל ייחודו, ע"י כתר מלכות, עם שלם, כשהוא נישא על גלי הכבוד והתהילה עטור הרגשת עליונות כלפי הכפופים למרותו.

המלך שלמה בהגיעו לפסגת השלטון, לא הסתפק בהבאת העם הזה תחת כנפי אישיותו המלכותית, אלא עז היה רצונו להכליל גם את התורה תחת חסות חכמתו, באמרו: „אני ארבה ולא אסור“ (סנהדרין כא:). ונכשל. כי התורה קבעה את מהות האדם, וטבעו:

„כי יצר לב האדם רע מנעוריו“, והיא גם קבעה את גבול יכולתו של האדם לשלוט על לבו. ואין חכמה ואין תבונה נגד קביעת התורה, אפילו לחכם כשלמה.

הקב"ה בחר בשאול למלך, לא משום שראה אותו ראוי לכך, בשל אישיותו הדגולה, אף לא כדי לבסותו. מטרת הבחירה לא היתה כלל מכוונת אישית אליו, הוא רק שימש אמצעי למטרה מיוחדת. שאול היה איפוא היחיד שנמצא מתאים למטרה זו, משום שלא היה בו כל דופי.

המטרה היתה, להעמיד בנסיון את מהות מלכות אדא רעא, ע"י בחיר האומה, כדי להוכיח לעם ישראל, כי האדם המושלם ביותר (במידה ויכול להיות מושלם), זה אשר משכמו ולמעלה גבוה מכל העם, עניו, צנוע, אדם ללא דופי, אף בו אין בטחון, כי כאשר יגיע למלכות, גם ישלוט ללא דופי.

שאול הנחבא אל הכלים בבית אביו, לא היה מסוגל להשאר אותו שאול, כשכתר מלכות הושם על ראשו, כי בלבו של שאול (כמו בלב כל אדם) חבוי עוד שאול בעל יצרים וחולשות אנוש, שלולא הכתר ייתכן שלא היו מופעלים ומתגלים לעולם. הכתר עם כל הכרוך בו, ריכוז כח־שלטון, הרגשת העליונות והאפשרויות המרובות והמקיפות שהכתר מעניק למלך מעוררות אצל האדם — אפילו, יהיה דגול כשאול — את כל היצרים החבויים והרדומים בתוך גפשו. מהסתגנורות השלטונית הוא רואה את יצריו כהשראה עילאית (ענין גוב עיר הכהנים) וחולשותיו — כרחב־לב (ענין אגג), ואת דבר ה' בעניני מלכות — כנתון לשיקול דעתו.

חטאיו של שאול שורשם לא ינקו מפנימיותו. לפיכך, לא השאירו כתמים בנשמתו ולא פגעו בטוהר לבו. היו אלה חטאים תיצוניים, שגגות ושגיאות בהנהגת המלכות שנבעו מתפיסה בלתי נכונה ומשיקולים מוטעים על מהות הסמכות שהכתר העניק לו. אמנם, הקב"ה מאס במלכותו של שאול אבל לא בו בעצמו. סמוכין לכך — הביטוי: בגבעת שאול „בחיר ה'“ (שמואל ב' לב ו'). חז"ל אומרים: למה נטילה המלכות משאול, משום שלא מצאו בו שום דופי, שגם אחרי נטילת המלכות הוא נשאר בלי דופי. שנות רעב בא על ישראל, על שלא הספידוהו כהלכה. זאת, משום שהעם לא הבין להבדיל בין שאול כאדם לבין שאול כמלך.

כשלונו החמור ביותר, שעוות את המשך חייו, וגרר אחריו שרשרת של כשלונות, היה סירובו לוותר על הכתר אחרי שהקב"ה מאס במלכותו. חולשתו ואסונו היה בזה, שלא ידע להתגבר על הכשלון הראשון, לחזור לעצמו ולהשלים עם המציאות, כי עת לעלות ועת לרדת, בהכרה, כי לא הוא זה העולה ויורד. יש מי שמעלה והוא גם מוריד, ויש ירידה לצורך עליה.

הקב"ה הנציח את המלכות בישראל, לא על סמך „משכמו ולמעלה“. נסיון זה נכשל. וצריך היה לשמש דוגמה כיצד תיכון המלוכה בעתיד, שאין בטחון באדם עצמו, אלא בערבות התורה. על כן על המלך לכתוב לעצמו ספר תורה. היא צריכה לכוון ולשמור על צעדיו, לבל ישלה את עצמו שבכוח חכמתו וצדקתו וענוותו הוא מסוגל למלוך. מלכותו צריכה להתבסס על ההכרה, שיש מי שמולך ושולט גם עליו: התורה ונתנה.